

PRIKAZI I OSVRTI

Primljeno: lipanj 2009.

Prikaz knjige: Damir Brnetić – KAZNENOPRAVNA ZAŠTITA OD TORTURE AGM, Zagreb 2009.

U izdanju nakladnika AGM iz Zagreba, 2009. godine objavljena je knjiga *Kaznenopravna zaštita od torture* autora Damira Brnetića, magistra pravnih znanosti, predavača na Visokoj policijskoj školi Policijske akademije u Zagrebu.

Tema knjige podjednako je značajna za znanost kaznenog prava i za praktičan, svakodnevni rad u policiji i penitencijarnim institucijama. Autor analizira značenje i razvitak međunarodnih standarda o ljudskim pravima u segmentu zabrane mučenja i drugog okrutnog, nečovječnog i ponižavajućeg postupanja i uvažavanje tih standarda u praksi država. Posebna je pozornost posvećena mučenju kao povredi međunarodnog humanitarnog prava. Također je razmotren i poseban status zabrane torture kao *jus cogens* međunarodnog prava kao i problematika međunarodne odgovornosti države za zločin mučenja. Dio istraživanja posvećen je aktualnoj problematici mučenja osoba osumnjičenih za terorizam (tzv. situacije tempirane bombe – *ticking bomb scenario*). Kritički je razmotren pristup nekih komentatora (npr. Dershowitza) o dopuštenosti uporabe torture u takvim situacijama, kao i prijedlog o ponovnoj institucionalizaciji mučenja kroz uvođenje tzv. sudskog naloga za torturu. Na kraju se ističe značaj zaštite ljudskih prava počevši od razine policijskog postupanja, a daje se i kratki pregled djelotvornog sprječavanja mučenja kroz uspostavu učinkovitog pravnog okvira, nadzornih mehanizama i kontinuiranu izobrazbu policijskih službenika.

Monografija predstavlja autorov znanstveni magistarski rad koji je obranjen u srpnju 2007. godine na Pravnom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Recenzenti knjige bili su prof. dr. sc. Petar Veić, izvanredni profesor Pravnog fakulteta u Rijeci i prof. dr. sc. Davor Derenčinović, izvanredni profesor Pravnog fakulteta u Zagrebu. Radi se o vrlo aktualnoj temi jer se uskoro treba donijeti novi Zakon o policijskim ovlastima kojim bi se povećale ovlasti policijskih službenika.

Knjiga je od interesa za društvenu zajednicu, pa i za policiju s obzirom na to da je Republika Hrvatska pristupanjem i ratificiranjem Konvencije Ujedinjenih naroda protiv mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka, preuzela obvezu o obuci (čl. 10.) policijskih službenika o sprječavanju mučenja i drugih okrutnih, neljudskih ili ponižavajućih kazni i postupaka. Takva se obuka i otprije provodi na raznim stupnjevima obrazovanja unutar Policijske akademije MUP-a RH pa će ova knjiga biti korisna kao literatura u obrazovnom procesu.

U *uvodu* se ukazuje na značenje i razvoj međunarodnih standarda o ljudskim pravima te naglašava važnost postupaka tijela državne vlasti za garanciju ljudskih prava. Daje se pregled sadržaja međunarodnih standarda ljudskih prava, koja su od značaja za postupanje tijela državne vlasti koja imaju određene ovlasti prema građanima. Najvažniji cilj propisivanja zaštite ljudskih prava je sprječavanje posebne vrste povrede – zloporabe državne vlasti. Iako pravu na život nije dana apsolutna zaštita, zabrana mučenja je potpuna i apsolutna. Nema izuzetaka, čak i za vrijeme izvanrednog stanja ili rata. Europska konvencija o ljudskim pravima je jedan od ključnih međunarodnih dokumenata koji jamče prava pojedinca. Prihvativši Europsku konvenciju o ljudskim pravima, države su se složile da će garantirati prava propisana u njoj i pružiti učinkovite pravne lijekove za povredu ljudskih prava na nacionalnoj razini. Ako pojedincu prava ne budu zaštićena na nacionalnoj razini, daje mu se mogućnost pristupa međunarodnom Europskom sudu za ljudska prava. Države potpisnice prihvaćaju odluke Suda kao obvezujuće te ih izvršavaju. Poneka značajnija odluka donesena temeljem individualne tužbe može voditi važnim promjenama u nacionalnim zakonodavstvima. Osim toga, države potpisnice izravno ugrađuju odredbe Europske konvencije o ljudskim pravima u svoja zakonodavstva. Tako Republika Hrvatska u članku 176. Kaznenog zakona predviđa kazneno djelo mučenja kao i drugo okrutno, neljudsko ili ponižavajuće postupanje.

U kratkom *povijesnom pregledu primjene torture u kaznenom pravu* navode se razlozi zbog kojih je uopće došlo do pojave torture kao dokaznog sredstva. Formalna dokazna pravila u inkvizitornom sustavu kontinentalne Europe predviđala su torturu osumnjičenika zatečenih *in flagranti* ili opterećenih jakim indicijama krivnje. U engleskom *common law* sustavu tortura se rijetko koristila. U cjelokupnoj pravnoj praksi SAD-a i Europe postoje dvije konstante: izvorno nedragovoljna priznanja pribavljena mučenjem, nasiljem, prijevarom, prijetnjom ili lažnim obećanjima, uvijek su predstavljala kršenje zakona i bila su podložna strogom ekskluzijskom pravilu, a policija i druge istražne službe, unatoč takvim propisima, nastavile su se koristiti takvim metodama radi dobivanja osumnjičeničova priznanja.

Knjiga prikazuje normativnu djelatnost u okviru UN-a, europskih dokumenata, i u zakonodavstvu Republike Hrvatske. Na kraju poglavlja daje se usporedni pregled kaznenih zakona Velike Britanije, Savezne Republike Njemačke te država bivše SFRJ.

Autor u radu definira pojam torture, te navodi kako je tijekom posljednjih desetljeća inkriminirana ponašanja definirao Europski sud za ljudska prava u svojim odlukama koje su se odnosile na kršenje članka 3. Europske konvencije. Uzevši, kao polazište, samu praksu Europskog suda za ljudska prava, analizira se koja ponašanja sud kvalificira kao zabranjena s obzirom na zabranu torture. Posebno je zanimljivo utvrditi razgraničenja između mučenja i nehumanog, odnosno ponižavajućeg postupanja. Analizom odluka suda prikazuju se inkriminirana ponašanja. Osim načela Europskog suda, daje se prikaz odluka nekih drugih visokih sudskih instanci kao što je Vrhovni federalni sud SAD-a. Osim judikature visokih sudova prikazana su i izvješća nevladinih organizacija kojima se otkrivaju slučajevi mučenja, nehumanog, odnosno ponižavajućeg postupanja.

U knjizi se razgraničava problem pojma tortura iz Konvencije i članka 176. hrvatskog Kaznenog zakona u odnosu na kaznena djela iz članka 126. i 127. KZ-a. Tako Kazneni zakon u članku 176. predviđa kazneno djelo mučenja i drugog okrutnog, neljudskog ili

ponižavajućeg postupanja. Zakonski opis je u velikoj mjeri sukladan definiciji mučenja iz Konvencije UN-a. U ovome poglavlju analizira se i daje tumačenje u kojoj se mjeri razlikuje ovo zabranjeno ponašanje u odnosu na kazneno djelo iznuđivanja iskaza iz članka 126., odnosno prema kaznenom djelu zlostavljanja u obavljanju službe ili javne ovlasti iz članka 127. Zakona.

Nadalje, autor analizira zabranu torture kroz institucije i mehanizme za sprječavanje torture. U bližoj povijesti druge polovice dvadesetog stoljeća sve se više profiliraju standardi zaštite temeljnih ljudskih prava u međunarodnom pravu i jamči se naddržavnim mehanizmima njihova zaštita u okviru Ujedinjenih naroda i Europske zajednice. Danas, svaka država koja želi biti članica međunarodne zajednice, u svoje unutarnje pravo ugrađuje minimume ovih standarda. Odredbe Ustava Republike Hrvatske pružaju jamstva od neosnovanih represivnih zahvata državnih tijela, zlorabe vlasti i pravne mehanizme za zaštitu ljudskih prava i sloboda. Kada država ratificira Europsku konvenciju o ljudskim pravima, mora osigurati da njene odredbe postanu dio nacionalnog prava. Pojedinci, koji tvrde da su njihova ljudska prava prekršena, mogu inzistirati da se njihov slučaj ispita u nacionalnom sudskom sustavu. Najveći broj takvih slučajeva biva riješen u okviru nacionalnih pravnih sustava. No, ako sudovi – sve do najvišeg suda u zemlji – presude da je zahtjev žrtve neutemeljen, tada se preporuča obraćanje Europskom sudu za ljudska prava. U ovom se poglavlju raščlanjuju naznačeni mehanizmi i to kroz analizu strukture i nadležnosti Odbora za ljudska prava UN-a, Odbora UN-a za borbu protiv torture, te posebnog izvjestitelja UN-a o torturi i drugim okrutnim, nečovječnim ili ponižavajućim postupanjima ili kažnjavanju. Prikazuju se regionalni mehanizmi: Europski sud za ljudska prava te neka europska tijela i aktivnosti nevladinih organizacija.

Europskom konvencijom za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja osnovan je Europski odbor za sprječavanje mučenja i neljudskog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja (CPT). CPT u redovitim intervalima obilazi države potpisnice Konvencije te ispituje stanje zaštite osoba kojima je oduzeta sloboda s obzirom na konvencijske obveze. Nakon svake posjete CPT objavljuje povjerljivi izvještaj o kojem se zatim razgovara s odnosnom državom. Cilj ove Konvencije i rada CPT-a osmišljen je kao podrška državama u jačanju zaštite pritvorenika, a ne kao osuda država. CPT postupno razvija smjernice koje će pomoći državama u ispunjavanju dužnosti zaštite prava pritvorenika te pomoći policajcima u izvršavanju njihovih dužnosti. U radu je prikazana aktivnost CPT-a u odnosu na Republiku Hrvatsku. Delegacija CPT-a je do sada u nekoliko navrata bila u posjeti Republici Hrvatskoj.

Na kraju knjige autor iznosi svoja zaključna razmatranja o suzbijanju torture u policiji te ističe značaj zaštite ljudskih prava počevši od razine policijskog postupanja. U ovom poglavlju daje se kratki pregled učinkovitog sprječavanja mučenja kroz uspostavu učinkovitog pravnog okvira, nadzornih mehanizama i kontinuiranu izobrazbu policijskih službenika.

Učenje o zabrani torture i drugih neljudskih i ponižavajućih postupaka mora biti ugrađeno u sve oblike obrazovanja osoba koje uče i primjenjuju pravo što se izričito traži u dokumentima Ujedinjenih naroda. Ista organizacija također ima kontrolne mehanizme postupanja državnih službenika prema osobama (osobito onima) kojima je oduzeta sloboda. Knjiga kao monografija obuhvaća razmatranu problematiku u više međusobno

komplementarnih pogleda. Napisana je jasno i usustavljeno te je do danas jedino izvorno i originalno takvo djelo napisano kod nas ujedno predstavlja vrijedan znanstveni rad u kojem je obrađena sva relevantna i aktualna problematika.

Autor vrlo dobro poznaje ključnu znanstvenu i stručnu literaturu, i to domaću i stranu, te je obrađujući prikazanu temu uložio trud vrijedan pozornosti i uspješno izložio pojedina pitanja iz ove problematike. Primjenjujući ponajprije komparativnu i analitičku metodu, znanstveno je razradio cjeline, te ova knjiga po načinu pristupa i obradi teme predstavlja doprinos hrvatskoj kaznenopravnoj znanosti. Rezultati istraživanja pokazuju potrebu preventivnog djelovanja radi pravilnog i zakonitog postupanja policijskih službenika.

Knjiga je namijenjena ponajprije praktičarima, koji se u praksi susreću s istom problematikom, dakle prije svega djelatnicima policije i državnim odvjetnicima, zatim kaznenim i prekršajnim sucima, odvjetnicima te ostalim pravnicima i kriminalistima koje zanima to područje. Djelo može korisno poslužiti i studentima redovnih i specijalističkih poslijediplomskih pravnih i kriminalističkih studija iz područja kaznenopravnih znanosti pri pripremanju ispita i pisanju seminarskih radova.

Knjigu autora mr. sc. Damira Brnetića *Kaznenopravna zaštita od torture* možemo svakako preporučiti čitateljima kojima su potrebna specijalistička znanja iz predmetnog područja kao izrazito zanimljivo te korisno znanstveno i stručno štivo.

Prikaz pripremio: Zorislav KALEB¹

¹ mr. sc. Zorislav Kaleb, sudac Općinskog kaznenog suda u Zagrebu.